

Miyokardın Diyastolde Kalsiyum Homeostazı Calcium Homeostasis of the Myocardium at Diastole

Zehra Gül Koçaklı¹, Kübra Akıllıoğlu¹, Ayşe Doğan¹

¹Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Fizyoloji Anabilim Dalı, Adana, Turkey

ABSTRACT

Excitation-contraction relationship at cardiac myocyte is regulated by intracellular calcium transport mechanisms. The diastolic process is important for adequate blood filling into the ventricles. Following contraction of the heart, cytosolic Ca^{++} must be removed from intracellular milieu to relaxation phase of diastole period. Na^+ - Ca^{++} changer in sarkolemma and sarcoendoplasmic reticulum Ca^{++} ATPaz (SERCA 2a) mechanism in the sarcoplasmic reticulum basically are involved in Ca^{++} removing from cytosolic milieu. This article aims to review the control of ventricular relaxation by Ca^{++} homeostasis and changes of intracellular Ca^{++} concentration and their effects on diastolic function.

Key words: Homeoastazis,calcium,diastolic function.

ÖZ

Kardiyak miyositlerdeki uyarılma-kasılma ilişkisi hücre içi kalsiyum (Ca^{++}) taşıma mekanizmaları tarafından düzenlenmektedir. Diyastol süreci, ventriküllerin kan ile yeterli dolumu için oldukça önemlidir. Kalbin kasılmasını takiben diyastol dönemi olan gevşeme safhasının gerçekleşebilmesi için intraselüler ortamdaki Ca^{++} 'un uzaklaştırılması gerekmektedir. Ca^{++} 'un uzaklaştırılmasında temel olarak hücre membranı üzerindeki Na^+ - Ca^{++} değiştiricisi ve sarkoplazmik retikulum üzerindeki sarkoendoplazmik Ca^{++} ATPaz (SERCA 2a) mekanizmaları rol oynamaktadır. Bu derlemede, ventriküler gevşemenin, Ca^{++} homeostazisi tarafından nasıl kontrol edildiği ve intraselüler Ca^{++} konsantrasyonundaki değişikliklerin diyastolik fonksiyonu nasıl etkilediği hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Homeoastazis,kalsiyum,diyastolik fonksiyon.

Giriş

Kardiyak miyositlerde Ca^{++} homeostazisi en az üç sebepten dolayı fonksiyonel öneme sahiptir. Bunlardan birincisi, miyositler dinlenim halindeyken belirli bir Ca^{++} konsantrasyonuna (200 nmol/L'den daha az) sahip olmak zorundadır. İkinci olarak, uyarılma-kasılma eşleşmesinde, transvers tübüleri aracılığı ile (özellikle t-tübüllerinde bulunan Ca^{++} kanallarından giren) Ca^{++} 'un uyardığı Ca^{++} salınımı mekanizmasında önemli rol oynamaktadır. Üçüncü olarak ise, kardiyak miyositlerdeki kontraksiyon gücünün, hücre içi Ca^{++} konsantrasyonundaki değişikliklere bağlı olmasıdır¹.

Kalpde gevşeme, kasılmayı takiben Ca^{++} 'un hücrelerden dışarıya çıkarılması ve aynı zamanda yeniden kullanılmak üzere sarkoplazmik retikuluma pompalanması ile meydana gelir. Sarkolemma tarafından Ca^{++} 'un uzaklaştırılması, çoğunlukla Na^{+} - Ca^{++} değiştiricisi tarafından ve daha az oranda Ca^{++} -ATPaz tarafından gerçekleştirilir. Sarkoplazmik retikulum tarafından Ca^{++} 'un geri alınımı ise SERCA'ya bağlıdır. Farklı sistemler tarafından Ca^{++} 'un uzaklaştırılmasının düzenlenmesi kardiyomiyositlerin hızlı bir şekilde gevşemesini sağlamak ve böylece ventriküllerin etkili dolumu gerçekleştirmektedir. Bu duruma klinik açıdan bakılacak olursa, yapılan son çalışmalarda, kalp yetmezliği olan hastaların %50'sinin sistolik fonksiyonunun normal olduğu ancak diyastolik fonksiyonunun bozulduğu gösterilmiştir. Bu yüzden sağlıklı bir kalpte diyastol fazını kontrol eden mekanizmaların iyi anlaşılması oldukça önemlidir². Bu derlemede hücre içi Ca^{++} konsantrasyonunun homeostazisinde görev alan taşıyıcı proteinlerin ve iyon kanallarının yapı ve fonksiyonları son çalışmalar ışığında incelenmiştir.

Miyositlerdeki Uyarılma-Kasılma İlişkisi

Kalp, kanın akciğerlere ve sistemik dolaşıma gönderilmesinde bir pompa olarak işlev görmektedir. Kalpte, bir kalp atımının başlangıcından, bir sonraki kalp atımının başlangıcına kadar sürede gerçekleşen olaylara kalp döngüsü adı verilmektedir. Her kalp döngüsü, kalbin kan ile dolduğu diyastol adı verilen gevşeme ve ardından sistol adı verilen kasılma döneminden oluşmaktadır. Kalp döngüsü, sağ atriyum duvarında yerleşen kontraktil olmayan kardiyak miyositlerin özelleşmiş bir grubu olan sinoatriyal düğüm tarafından başlatılmaktadır. Kalpteki bütün hücreler bir aksiyon potansiyeli üretme yeteneğine sahiptir. Ancak, sinoatriyal düğüm öncelikli önder odak (pacemaker) olarak görev yapmaktadır. Çünkü buradaki hücreler doğal olarak yüksek hızda deşarj yapabilme özelliğine sahiptir. Sinoatriyal düğümünden tüm

atriyuma aksiyon potansiyelinin yayılması atriyumların kasılmasına ve kanın ventriküllere geçmesine sebep olmaktadır. Depolarizasyon dalgası sinoatriyal düğümde atrioventriküler düğümde ulaşmakta ve Purkinje tipi liflerden oluşan özelleşmiş iletim dokusu aracılığı ile ventriküllere yayılmaktadır. Ventriküllerin depolarizasyonu ile kasılma gerçekleşmekte ve bu sayede kan periferde pompalanmaktadır³.

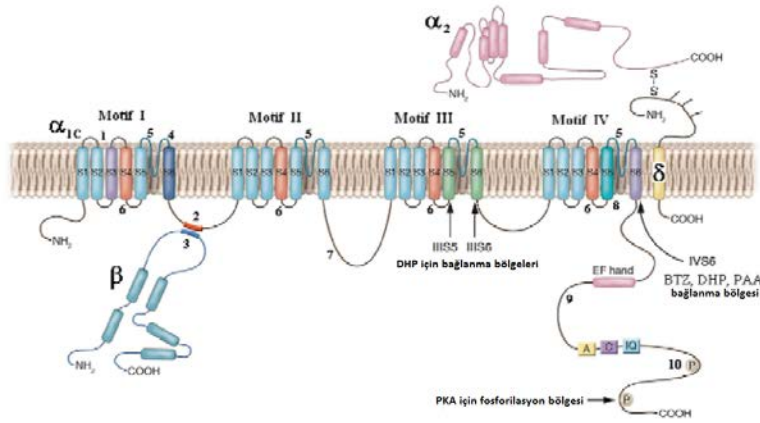
Kalbin kasılmasını sağlayan hücreler total kalp hacminin yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır. Birbirine bağlantılı çok sayıda miyositten oluşan kalp, fonksiyonel bir sinsityum meydana getirmektedir. Bu fonksiyonel birim miyositlerin tıpkı tek bir hücreymiş gibi hemen hemen aynı anda kasılmasını sağlamaktadır⁴.

Kas kasılmasını düzenleyen proteinlerin aktivasyonu için gerekli olan Ca^{++} , aksiyon potansiyeli aracılığı ile sağlanmaktadır. Bütün ventriküler miyositlerin önemli bir özelliği T-tübül sistemine sahip olmasıdır. T-tübül sistemi, miyosit membranının hücre içerisine doğru elektriksel bir yol oluşturmaktadır. Sistemdeki bu elektriksel yol, oluşan aksiyon potansiyelinin hücre içine yayılmasını sağlamaktadır. T-tübül sistemi sadece basit bir invajinasyon sistemi değildir. T-tübül membranı Na^+ kanalları, K^+ kanalları, L-tipi Ca^{++} kanalları gibi pek çok iyon kanalları ile Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ve Na^+-K^+ ATPaz gibi taşıyıcı proteinlerin yoğunlaştığı önemli bir bölgedir⁵. Bu nedenden dolayı T-tübül sisteminin elektriksel aktivitesi membran yüzeyinden oldukça farklıdır.

Kardiyak miyositlerin kasılması için öncelikle hücreye ekstraselüler ortamdan intraselüler ortama Na^+ girişinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu durum hücre membranının hızlı bir şekilde depolarize olmasına neden olmaktadır. Membran depolarizasyonu, voltaja bağlı Ca^{++} kanallarının aktif hale geçmesine ve L-tipi Ca^{++} kanalları ile Ca^{++} 'un intraselüler ortama girişini sağlamaktadır. L-tipi Ca^{++} kanalları ile Ca^{++} girişi, uyarılma-kasılma ilişkisinde en büyük etkiye sahiptir. L-tipi Ca^{++} kanallarının en önemli farmakolojik özelliği 1,4-dihidropridin ligandları için yüksek afinite gösteren reseptörlere sahip olmalarıdır. Bu nedenle L-tipi Ca^{++} kanallarının diğer bir adı da dihidropridin reseptörleridir. Dihidropridin reseptörleri, iskelet kasındaki T-tübüllerinde yüksek yoğunlukta bulunur. İskelet kasındaki Ca^{++} kanalları kalpteki kanallardan fonksiyonel olarak farklıdır. Çünkü voltaja duyarlı T-tübüldeki Ca^{++} kanalları, SR'de Ca^{++} salınımı yapan kanala bağlıdır¹.

Elektrofizyolojik özelliklerine göre voltaja bağlı Ca^{++} kanalları, düşük ve yüksek voltajda aktive olan Ca^{++} kanalları olmak üzere iki büyük sınıfa ayrılmaktadır. Farmakolojik ve biyofiziksel

özelliklerine göre T-tipi, L-tipi, N-tipi, P/Q-tipi and R-tipi Ca^{++} kanal tiplerine ayrılabilir. Kardiyak L-tipi Ca^{++} kanalları dört adet polipeptid yapıdaki alt üniteden oluşmuş hetero-tetramerik yapıya sahip bir proteindir (Şekil 1)⁶. Bu alt üniteler, α_1 , α_2 , β , γ ve δ olarak isimlendirilmektedir. α_2 ve δ disülfid bağları ile bağlıdır ve aynı genler tarafından kodlanmaktadır¹. α_1 alt ünitesi kanalın temel yapısını sağlamada çok önemlidir. Bu alt ünitenin, cAMP'ye bağımlı protein kinazın bağlanacağı fosforilasyon yeri ve kanal porlarını içerdiği bilinmektedir. Ca^{++} kanallarının diğer alt üniteleri ise α_1 alt ünitesinin gösterdiği fonksiyonları düzenleme görevini yapmaktadır.

Şekil 1. Voltaja duyarlı L-tipi Ca^{++} kanal yapısı⁶.

DHP, dihidropiridin

Depolarizasyonun başında, Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ile hücre içersine Ca^{++} girişi gösteren çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalara göre, membranın ani depolarize olması Na^+-Ca^{++} değiştiricisi için tersine bir potansiyel oluşturmasına neden olmakta ve iyonların akış yönlerini tersine çevirerek hücre içersine Ca^{++} girişini sağlamaktadır. Ancak uyarılma-kasılma süresi boyunca olayın bu şekilde meydana gelip gelmediği tam olarak açığa kavuşturulmadığından bu konun tartışmalı olduğu bildirilmektedir¹.

Hızlı depolarizasyonun ardından, L-tipi Ca^{++} kanalları ile hücre içersine giren Ca^{++} , ilk olarak sarkoplazmik retikulum üzerindeki Ca^{++} salınımının gerçekteştirildiği kanala bağlanarak kanalın aktif hale geçmesine neden olmaktadır. Aktif kanal, sarkoplazmik retikulum

içerisindeki internal depolardan Ca^{++} salınımını uyarmaktadır⁷. Sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} salınımının ardından intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu artmaktadır. Sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} salınımını sağlayan kanal, moleküler ağırlığı 564,711 d olan 4,969 adet amino asitten oluşan bir proteindir. Anderson ve Rousseau tarafından yapılan çalışmalarda, bu kanalın mikromolar düzeydeki Ca^{++} konsantrasyonuna maruz kalmasının bile, kanalın açıklığını önemli derecede artırdığı bildirilmektedir. Ayrıca bazı çalışmalarda, bu kanalın kafein tarafından da açık tutulabildiği ve bitki alkaloidi ryanodine yüksek afiniteyle bağlandığı gösterilmiştir. Ryanodin, düşük konsantrasyon ($10\mu\text{mol/L}$ 'den az) uygulandığında kanalın açık kalmasını uyarırken daha yüksek konsantrasyonlarda ise bu kanalı tamamen bloke etmektedir. Ryanodine karşı sahip olduğu bu yüksek afiniteden dolayı sarkoplazmik retikulum üzerinde yer alan bu kanal, ryanodin reseptörü olarak adlandırılmıştır¹.

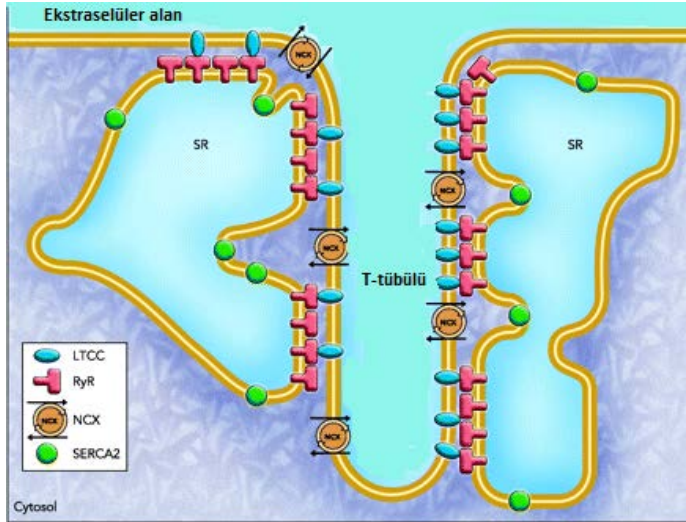
Ryanodin reseptörleri sarkoplazmik retikulum membranının diyadik bölgesinde lokalize olmuşlardır. L-tipi Ca^{++} kanalları da T-tübüllerin diyadik olarak adlandırılan bölgesinde yer almaktadır. Diyadik Ca^{++} kanalları ile ryanodin reseptörlerinin kümeleştiği fonksiyonel birimlerdir². Membranın oluşturduğu bu yapı ryanodin reseptörlerinin ve L-tipi Ca^{++} kanallarının birbirlerine çok yakın (10-15 nm kadar) olmasını sağlamaktadır (Şekil 2)⁵. L-tipi Ca^{++} kanalları aracılığıyla hücreye giren Ca^{++} ryanodin reseptörlerinin açılmasını tetiklemektedir. Bu yüzden sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} salınımı "kalsiyumun uyardığı kalsiyum salınımı" olarak bilinmektedir. Ryanodin reseptörlerinden Ca^{++} salınımı "kalsiyum kıvılcımı" olarak adlandırılmaktadır. Ryanodin reseptörlerinin Ca^{++} tarafından uyarılması ile gerçekleşen kalsiyum kıvılcımlarına "uyarılmış kıvılcımlar" adı verilirken uyarılma olmaksızın dinlenim halindeki hücrelerde meydana gelen kıvılcımlara "spontan kıvılcımlar" denilmektedir².

Ca^{++} 'un uyardığı Ca^{++} salınımının düzenlenmesi, Ca^{++} /kalmodulin'e (CaM) bağımlı proteinkinaz II (CaMKII) tarafından gerçekleştirilmektedir. CaMKII, L-tipi Ca^{++} kanallarının ve ryanodin reseptörlerinin fosforilasyonunu sağlamaktadır⁸. L-tipi Ca^{++} kanalları aracılığı ile intraselüler Ca^{++} konsantrasyonunun artışı CaMKII'yi aktive etmektedir. CaMKII ise doğrudan ryanodin reseptörlerini aktive etmektedir (Şekil 3). Böylece sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} salınımına neden olmaktadır⁹. Miyositlerdeki kasılma işlevi, sarkoplazmik retikulumdan salınan Ca^{++} aracılığı ile gerçekleştiğinden dolayı " Ca^{++} uyarımı ile Ca^{++} salınımı"

mekanizmasının incelenmesi, uyarılma-kasılma arasındaki ilişkinin araştırılmasına ve anlaşılmasına oldukça katkı sağlayacaktır⁹.

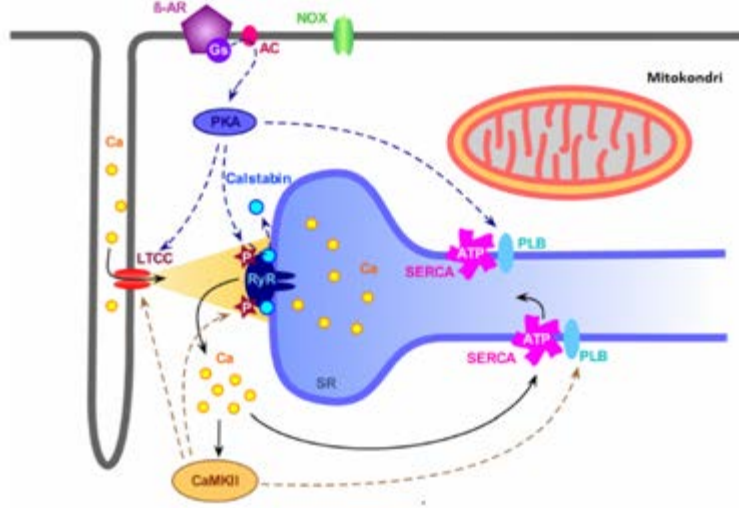
Ca⁺⁺/Kalmodulin Bağımlı Protein Kinaz II'nin Yapısı

İntraselüler Ca⁺⁺, hücreye gelen elektriksel sinyallerin, kalbin mekanik aktivitesine dönüşmesinde önemli bir ikinci habercidir. Son çalışmalarda, pek çok Ca⁺⁺'a bağlı proteinin uyarılma-kasılma ilişkisine katkıda bulunduğu açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu intraselüler proteinlerden biri Ca⁺⁺/kalmodulin'e bağımlı protein kinaz'dır. Kalpte daha baskın bulunan izoformu, Ca⁺⁺/kalmodulin'e bağımlı protein kinaz II'dir. CaMKII, artan intraselüler Ca⁺⁺ konsantrasyonuna yanıt olarak çok farklı proteinleri fosforile edebilmektedir. Sistolde, intraselüler Ca⁺⁺ konsantrasyonu arttığında intraselüler kalmoduline dört adet Ca⁺⁺ iyonu bağlanmakta¹⁰ ve Ca⁺⁺/kalmodulin kompleksi oluşmaktadır. Ca⁺⁺/kalmodulin kompleksi CaMKII'nin düzenleyici bölgesine bağlanmakta ve böylece CaMKII üzerindeki inhibisyon kalkmaktadır¹¹.

Şekil 2. Ventriküler miyositlerdeki T-tübül sisteminin yakınında lokalize olmuş sarkoplazmik retikulumlar⁵.

SR, sarkoplazmik retikulum; NCX, Na⁺-Ca⁺⁺ değiştiricisi; RyR, rıyanodin reseptörü; LTCC, L-tipi Ca⁺⁺ kanalları; SERCA2, sarkoendoplazmik Ca⁺⁺ ATPaz.

Şekil 3. Riyanodin reseptörlerinin kalsiyuma bağlı fosforilasyonu⁹.

PKA, protein kinaz A; LTCC, L-tipi Ca²⁺ kanalları; SERCA, sarkoendoplazmik Ca²⁺ ATPaz; RyR, riyanodin reseptörü; PLB, fosfolamban inhibitörü; CaMKII, Ca²⁺/kalmodulin'e bağımlı proteinkinaz II; P, fosfat.

İntraselüler Ca²⁺ konsantrasyonunun yüksek olduğu zamanlarda Ca²⁺/kalmodulin'in CaMKII'ye olan afinitesi 700 kat artmaktadır¹⁰. Hatta diyastol boyunca intraselüler Ca²⁺ konsantrasyonu, dinlenim değerine yani $\approx 100\text{nM}$ 'e düşse bile CaM birkaç saniye boyunca hala bağlı kalmaktadır. Bunun sonucu olarak, intraselüler Ca²⁺ konsantrasyon değerlerine bakılmaksızın, Ca²⁺/kalmodulin kompleksi, CaMKII'ye bağlı olduğu sürece kinazın tam olarak aktif halde tutulduğu söylenebilmektedir. Tam bir inaktivasyonun gerçekleşmesi için, CaMKII'nin PP1, PP2A ve PP2C gibi protein fosfatazlar tarafından defosforile olması gerekmektedir¹¹. Birbirlerinden farklı CaMKII inhibitörleri kardiyak miyositlerde oldukça yaygın bulunmaktadır. Bu inhibitörler KN-62 ve KN-93 olarak adlandırılmaktadır. Bu inhibitörler CaM'nin CaMKII'ye ait düzenlenme bölgesine bağlanmasına engel olmaktadır¹⁰.

CaMKII kardiyak iki tip Ca²⁺ kanalının (riyanodin reseptörleri ve SERCA) α_{1c} alt ünitesini hem amino hem de karboksil ucundan fosforilayarak kanalların aktif hale geçmelerine katkıda bulunmaktadır¹². Ayrıca, CaMKII'nin L-tipi Ca²⁺ kanallarının β_{2a} alt ünitesini de fosforile ettiğini

gösteren çalışmalar mevcuttur. L-tipi Ca^{++} kanalının β_{2a} alt ünitesinin ise hücreye Ca^{++} girişini kolaylaştırmada fonksiyonel etkiye sahip olduğu düşünülmektedir¹⁰. Ancak, Ca^{++} akımı üzerindeki bu etkisinin fizyolojik rolü tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır.

Fazla miktarda CaMKII bulunduran, transgenik fare miyositlerinde intraselüler ortama Ca^{++} girişinin arttığı ve Ca^{++} kanallarının inaktivasyonunun yavaşladığı gösterilmiştir. Aynı çalışmada CaMKII inhibitörü olan KN-93 ve AIP'nin kullanımı ile CaMKII'nin blokajı sağlanarak Ca^{++} akımı kontrol değerlerine tekrar düşürüldüğü gösterilmiştir. Özetle CaMKII'nin Ca^{++} akımını düzenlediği ve bu düzenlemenin aritmiler gibi kalpteki patofizyolojik durumlarda önemli olabileceği kabul edilmektedir¹⁰.

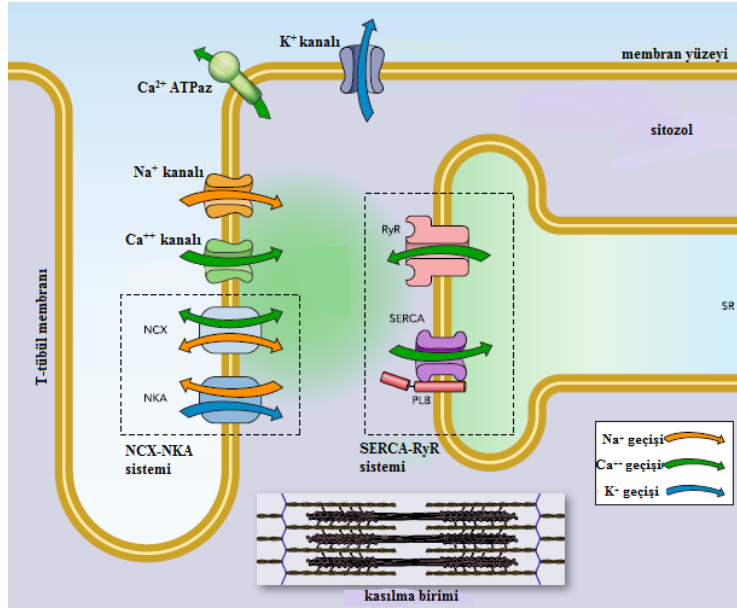
Kalsiyumun Sitoplazmadan Uzaklaştırılması

Kardiyak miyositler dinlenim durumunda iken, intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu yaklaşık 100 nM'dur. Hücre membranı üzerindeki L-tipi Ca^{++} kanalları ile hücre içine Ca^{++} girişi ryanodin reseptörlerinin aktif hale gelmesini sağlar ve sarkoplazmik retikulumdan sitoplazmaya Ca^{++} çıkışı gerçekleşmektedir. Tüm bu olaylar sonucunda intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu 600-1000 nM değerlerine kadar yükselebilmektedir.

Kalbin kasılması intraselüler Ca^{++} konsantrasyonuna bağlı olarak gerçekleşmektedir. Hücre içi Ca^{++} iyon hareketinin bozulması kontraktilete gücünde azalmaya neden olmaktadır. Ca^{++} 'un hücre içindeki konsantrasyonunun artışı takiben Ca^{++} sitoplazmadan uzaklaştırılarak gevşeme meydana gelmektedir. Sitoplazmadan Ca^{++} 'un uzaklaştırılması üç mekanizma ile gerçekleştirilir (Şekil 4)².

Bunlardan birincisi, sarkoplazmik retikulum terminal sisternasında yer alan kalsiyumun sarkoplazmik retikuluma geri alınması sağlanmaktadır. Bir diğeri, hücre membranı üzerinde yer alan Na^{+} - Ca^{++} değiştiricisi aracılığı ile üç Na^{+} 'un hücre içine girişi sağlanarak, hücre dışına bir Ca^{++} gönderilmektedir. Hücrelerden Na^{+} - Ca^{++} değiştiricisi tarafından kalsiyumun uzaklaştırılması, Na^{+} - Ca^{++} değiştiricisi ve Na^{+} - K^{+} ATPaz arasındaki fonksiyonel ve yapısal ilişki ile düzenlenmektedir. Bu iki sistem arasındaki ilişki sitoplazmik Ca^{++} konsantrasyonu ile sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} konsantrasyonunun korunması için önemlidir. Son olarak, daha az etkin olmasına karşılık, hücre membranı üzerindeki Ca^{++} -ATPaz ile sitoplazmik Ca^{++} değerleri düşürülmektedir. Bu sistemler ile hızlı bir şekilde gevşeme ve ventriküllerin etkili dolumu sağlanmaktadır².

Şekil 4. Ca^{++} 'un sitoplazmadan uzaklaştırmasını sağlayan sistemler. Sitoplazmik Ca^{++} 'un uzaklaştırılması. SR'de lokalize olan SERCA-RyR sistemi ve membran yüzeyinde bulunan NCX-NKA sistemi olmak üzere iki sisteme bağlıdır. NCX Ca^{++} 'u hücreden çıkarırken SERCA Ca^{++} 'un yeniden SR'ye pompalanmasını sağlar².

SERCA, sarkoendoplazmik Ca^{++} ATPaz; RyR, ryanodin reseptörü; NCX, Na^+-Ca^{++} değiştiricisi; NKA, Na^+-K^+ ATPaz; PLB, fosfolamban inhibitörü

Sarkoendoplazmik Retikulum Ca^{++} ATPaz

Sarkoplazmik retikulum, kardiyak miyositlerdeki uyarılma kasılma ilişkisinde önemli bir rol oynayan, intraselüler bir yapıdır. Sarkoplazmik retikulum membranı üzerinde yer alan SERCA, sitoplazmada yüksek konsantrasyonda bulunan Ca^{++} 'u depolanması için sarkoplazmik retikulum içerisine pompalamaktadır.

Üç tip SERCA geni belirlenmiştir: SERCA 1, SERCA 2 ve SERCA 3. SERCA 1a, hızlı kasılan iskelet kasında lokalize olurken SERCA 1b, fetal ve neonatal dönemde oldukça fazla bulunmaktadır.

SERCA 2a, kardiyak miyositte, yavaş kasılan iskelet kasında ve neonatal hücrelerde yer almaktadır. Son olarak, SERCA 3 ise epitel ve endotel hücre tiplerinde bulunmaktadır¹³.

SERCA 2a Aktivitesinin Düzenlenmesi

SERCA 2a'nın Ca^{++} üzerindeki etkisinin düzenlenmesi, direk ve indirek olmak üzere iki faktör tarafından gerçekleştirilmektedir. İndirek etki, SERCA 2a üzerinde yer alan fosfolamban ile sağlanmaktadır. Normal şartlarda fosfolamban defosforile yapıdadır. Fosfolambanın bu defosforile yapısı SERCA'nın Ca^{++} 'a olan afinitesini engellemektedir. β adrenerjik uyarı ve cAMP-bağımlı protein kinaz'ın etkisi ile fosfolambanın fosforilasyonu sağlanarak, SERCA 2a üzerindeki inhibisyonu kaldırılmaktadır. İnhibisyonu kaldırılan SERCA, sitoplazmadaki Ca^{++} 'u sarkoplazmik retikuluma pompalamakta ve sonuç olarak sarkoplazmik retikulum Ca^{++} içeriği artmaktadır¹³.

Direk olarak işlev gören faktör ise CaMKII'dir. CaMKII, SERCA 2a üzerindeki serin 38'i fosforile etmekte ve SERCA 2a'yı aktif hale getirerek Ca^{++} geçiş kapasitesini artırmaktadır. SERCA 2a'nın aktivitesini düzenleyen diğer faktörler, tiroid ve insülin gibi hormonlardır¹³.

Fosfolamban SERCA 2a'nın ve buna bağlı olarak kalbin kasılmasının anahtar düzenleyicisi olarak kabul edilmektedir. Fosfolamban 52 aminoasitten meydana gelen sarkoplazmik retikulum membranına ait integral bir proteindir. Özellikle kalp kasında ve aynı zamanda endotel hücreleri, düz kas, yavaş kasılan iskelet kaslarında bulunmaktadır. Sarkoplazmik retikulum membranı çıkarılarak yapılmış in vitro çalışmalarda, fosfolambanın 3 farklı yerden fosforile edilebileceği gösterilmiştir:

1. cAMP- bağımlı protein kinaz A tarafından serin 16'nin fosforlanması
2. Ca^{++} /kalmodulin- bağımlı protein kinaz II tarafından threonin 17'nin fosforlanması
3. Ca^{++} tarafından aktive edilen fosfolipite bağı protein kinaz tarafından fosforlanması¹⁴.

Fosfolambanın SERCA 2a üzerindeki inhibisyonu, yukarıda adı geçen protein kinazlar tarafından ortadan kaldırılarak SERCA 2a'nın Ca^{++} 'a olan afinitesi artırılmaktadır. β adrenerjik uyarılma sırasında hem serin 16 hem de threonin 17 fosforilasyonu gerçekleşmektedir. Ancak bazı kaynaklarda, SERCA 2a'nın cAMP'ye bağı fosforilasyonunun (serin 16) kalbin kasılmasını artıran en önemli mediyatör olduğu ve fosfolamban aktivitesinin temel düzenleyicisi olduğu ileri sürülmektedir¹⁵. Ayrıca, insan miyokardiyumunda protein kinaz A'ya bağı fosfolambanın fosforilasyonu ile Ca^{++} afinitesinin arttığını bildiren çalışmalar da mevcuttur¹⁴.

Fosfolambanın SERCA 2a üzerindeki inhibitör etkisi sarkoplazmik retikulum ilişkili bir fosfataz tarafından yeniden sağlanabileceği bildirilmiştir.

Fosfolambanın Düzenleyici Rolü

Transgenik fare modelleri kullanılarak yapılan çalışmalar üzerinde fosfolambanın fonksiyonel özellikleri araştırılmıştır. Fosfolamban gen ifadesi bulunmayan sarkoplazmik retikuluma sahip olan fareler üzerine yapılmış olan bir çalışmada SERCA 2a'nın Ca^{++} 'a olan afinitesinde ve aynı zamanda sarkoplazmik retikulum içerisindeki Ca^{++} konsantrasyonunda artış olduğu gösterilmiştir. Aynı çalışmada, L-tipi Ca^{++} kanalı aracılığı ile hücre içine Ca^{++} girişinin anlamlı bir şekilde arttığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalarda, kalbin kasılma gücü ve kalp hızı gibi kalbin performansının arttığı da gösterilmiştir. Bütün bu bilgilerin ışığında, fosfolambanın, kasılma üzerinde temel bir düzenleyici etkiye sahip olduğu ve β -agonist yanıtların büyük bir mediyatörü olduğu anlaşılmaktadır¹⁵.

Sarkoplazmik retikulumlarında iki kat daha fazla fosfolamban bulunan transgenik hayvan miyositlerinde morfolojik olarak bir anormallinin olmadığı ancak SERCA 2a'nın Ca^{++} 'a olan ilgisinin oldukça azaldığı gösterilmiştir. Bu çalışmaların sonuçları, fosfolambanın eksik olduğu çalışmalardaki durumun tam tersidir. Ayrıca bu çalışmalarda, kardiyomiyositlerin kılalması ve yeniden uzama hızının azaldığı da bildirilmiştir¹⁶.

SERCA-Riyanodin Reseptörü Arasındaki İlişki

Hücre içi Ca^{++} konsantrasyonunun düşürülmesi sırasında, sarkoplazmik retikuluma Ca^{++} 'un geri alınımı, hücre membranı aracılığıyla Ca^{++} 'un uzaklaştırılmasından daha baskındır. Ancak Ca^{++} 'u sitoplazmadan uzaklaştırma sistemleri arasındaki bu ilişki türe bağlı olarak farklılık göstermektedir. İnsanda Ca^{++} 'un sitoplazmadan uzaklaştırılması %70 oranında sarkoplazmik retikuluma bağlı iken, sıçan ve farelerde kalsiyumun %90'ından fazlası sarkoplazmik retikulum tarafından geri alınmaktadır. Bu süreç içerisinde SERCA'nın fonksiyonu önemli ölçüde sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} konsantrasyonuna bağlıdır².

SERCA 2a'nın fonksiyonu, sitoplazmadan Ca^{++} 'un uzaklaştırma hızını ve buna bağlı olarak sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} içeriğini etkilemektedir. Hücre içi Ca^{++} konsantrasyon değerleri de SERCA 2a fonksiyonu üzerinde etkilidir. Kalbin hızı arttığı zaman, diyastol fazında intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu yükselir. Hücre içi Ca^{++} konsantrasyonunun artması ile Ca^{++} /kalmodylin'e bağımlı protein kinaz II, fosfolambanın fosforilasyonunu sağlamakta ve

fosfolamban tarafından SERCA 2a üzerine yapılan inhibisyon ortadan kalkmaktadır. Böylece SERCA 2a'nın fonksiyonu artırılmaktadır. Bu nedenle, sempatik uyarı sırasında miyositlerin gevşeme hızı ve sarkoplazmik retikulum Ca^{++} içeriği artmaktadır.

Sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} konsantrasyonunun artışı, Ca^{++} 'un SERCA 2a'yı bağlamasına ve bu şekilde SERCA 2a'nın inaktif hale dönmesine neden olabilmektedir. Ayrıca ryanodin reseptörleri, sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} konsantrasyonuna karşı oldukça hassastır. Diyastolik faz boyunca, fazla SERCA 2a aktivitesine bağlı olarak artan Ca^{++} konsantrasyonunda, ryanodin reseptörleri fazla Ca^{++} 'un sitoplazmaya sızmasına neden olmaktadır. Sızıntının artışı sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} kaybını arttırmakta, aynı zamanda SERCA 2a üzerinden Ca^{++} 'un geri alımını sağlamak ve kısmen Ca^{++} konsantrasyonunu dengelemektedir. SERCA ve ryanodin reseptörleri arasındaki dengenin değişmesi miyosit gevşeme hızını etkilemektedir. SERCA aktivitesi düştüğü zaman, eğer dinlenme halindeki Ca^{++} seviyelerinin geri kazanılması için yeterli zaman yoksa sitoplazmadan Ca^{++} 'un uzaklaştırılması yavaşlayacak ve diyastolik hücre içi Ca^{++} konsantrasyonu artacaktır. Sonuç olarak miyositlerin gevşeme hızı azalacaktır².

Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ile Na^+-K^+ ATPaz Arasındaki İlişki

Kalsiyumun hücre membranı aracılığıyla uzaklaştırılması büyük ölçüde Na^+-Ca^{++} değiştiricisi tarafından sağlanmaktadır. Na^+-Ca^{++} değiştiricisi elektrojeniktir ve bu nedenden dolayı fonksiyonu, membran potansiyelinden önemli bir şekilde etkilenmektedir. Hiperpolarize dinlenme membran potansiyeli Ca^{++} 'un sitoplazmadan uzaklaştırılmasını artırırken, depolarize dinlenme zar potansiyeli kalsiyumun uzaklaştırılmasının yavaşlamasına ve hatta durmasına neden olmaktadır.

Na^+-Ca^{++} değiştiricisinin aktivitesi ayrıca Na^+ ve Ca^{++} 'un hücre içi konsantrasyon değerleri tarafından da düzenlenmektedir. Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ile sitoplazmadan ekstraselüler alana Ca^{++} 'u uzaklaştırırken, intraselüler ortamdaki Na^+ konsantrasyonunda artışa neden olmaktadır. Bu duruma karşılık intraselüler Na^+ konsantrasyonu, Na^+-K^+ ATPaz (özellikle α_2 NK izoformu) tarafından Na^+ 'un aktif olarak uzaklaştırılması ile korunmaktadır. Na^+-Ca^{++} değiştiricisinin fonksiyonu direk olarak ATP hidrolizine bağlı değildir fakat Na^+-Ca^{++} değiştiricisinin aktivitesi Na^+-K^+ ATPaz tarafından korunduğu için Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ve Na^+-K^+ ATPaz, ATP harcayarak Ca^{++} geçişini sağlayan fonksiyonel bir birim oluşturmaktadır. Bu birimin diyastol fazındaki Ca^{++} homeostazisi üzerindeki etkileri oldukça karmaşıktır. Na^+-

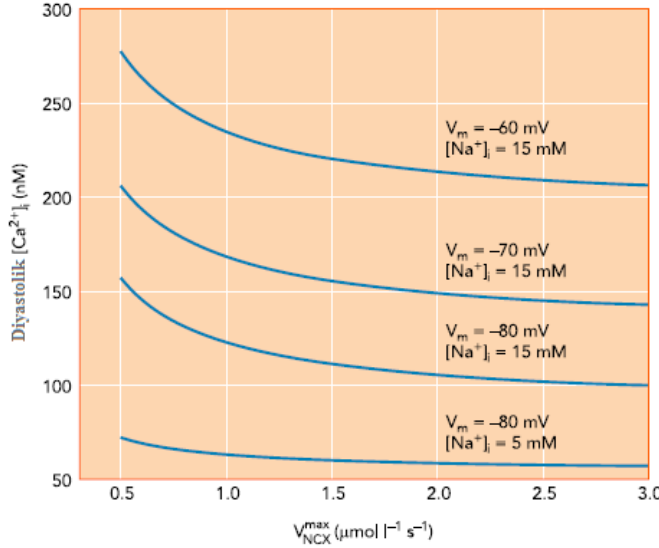
Ca^{++} değiştiricisinin gerçekleştirdiği maksimum aktiviteyi, membrandaki Na^+-Ca^{++} değiştirici moleküllerinin miktarını yansıttığını kabul edilecek olursa, Na^+-Ca^{++} değiştiricisi miktarındaki artış, diyastolik hücre içi Ca^{++} konsantrasyonunda azalmaya neden olmaktadır. Bunun tersine bu taşıyıcı miktarındaki azalmanın Ca^{++} konsantrasyonunda artma ile sonuçlanacağı ileri sürülebilmektedir. Fare ve domuz miyositleri üzerine yapılan bir çalışmada, Na^+-Ca^{++} değiştiricisinin blokajının, intraselüler Ca^{++} konsantrasyonunu yükselttiği gösterilmiştir. Kalbin diyastolik fazında, Na^+-Ca^{++} değiştiricisine bağlı olan intraselüler Ca^{++} konsantrasyonunun düzenlenmesi, sadece Na^+-Ca^{++} değiştiricisi miktarına değil aynı zamanda membran potansiyeline ve hücre içi Na^+ konsantrasyonuna da bağlıdır. şekil 5’de ifade edildiği gibi Na^+-Ca^{++} değiştirici miktarının sabit olduğu anda, intraselüler Na^+ konsantrasyonunun artışı intraselüler Ca^{++} konsantrasyonunun önemli derecede artmasına neden olmaktadır. Membran potansiyelindeki artışın Na^+ konsantrasyonuna oranla intraselüler Ca^{++} değerlerini daha fazla etkilediği şekildeki grafikte gösterilmiřtir².

Na^+-Ca^{++} değiştiricisinin aktivitesinde meydana gelecek bir azalma intraselüler ortamdaki Ca^{++} ’un uzaklaştırılma hızının azalmasına neden olacağından dolayı intraselüler ortamda Ca^{++} artacaktır. Ca^{++} konsantrasyonundaki artış SERCA’nın aktivitesinde artışa ve daha fazla Ca^{++} ’un sarkoplazmik retikuluma pompalanmasına neden olacak ve sonuç olarak sarkoplazmik retikulum içerisinde Ca^{++} konsantrasyonu artacaktır. Bu durumun tersine, hücre membranı üzerindeki Na^+-Ca^{++} değiştirici miktarındaki artışa bağlı olarak, SERCA 2a’nın aktivitesindeki azalmayla birlikte sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} konsantrasyonunun azaldığı, tavşan miyositleri üzerinde yapılan bir çalışmada gösterilmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre, düşük intraselüler Ca^{++} değerleri SERCA 2a aktivitesini ya direk olarak ya da CaMKII-bağımlı fosfolambanın fosforillenmesi yolu ile azaltabilmektedir (şekil 6). Bu durum, “ Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ile Na^+-K^+ ATPaz ve SERCA 2a ile ryanodin reseptörü” sistemlerinin fonksiyonel bir biçimde birbirlerine bağlı olduğunun bir göstergesidir. Bu etkileşim miyositlerin diyastolik fazı süresince, Ca^{++} konsantrasyonunun sabit bir şekilde korunması için oldukça önemlidir².

Sarkoplazmik Retikuluma Ca^{++} Alımı İle Hücre Mebranından Ca^{++} ’un Uzaklaştırılması Arasındaki İlişki

‘ Na^+-Ca^{++} değiştiricisi ile Na^+-K^+ ATPaz’ ve ‘SERCA 2a ile ryanodin reseptörü’ tarafından oluşturulan sistem aynı Ca^{++} havuzu için etkili bir şekilde çalışmaktadır. Deneysel ortamlarda dinlenim durumundaki hücrelerde hücre içi Ca^{++} konsantrasyonunun sabit olduğu

görülmektedir. Hücre dinlenim halindeyken sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} sızması durumunda, $\text{Na}^+-\text{Ca}^{++}$ değiştiricisi ile Na^+-K^+ ATPaz'ın oluşturduğu sistem, sitoplazmadaki serbest Ca^{++} 'u uzaklaştıracadığından, intraselüler Ca^{++} konsantrasyonunda anlamlı bir değişiklik gözlenmeyecektir².

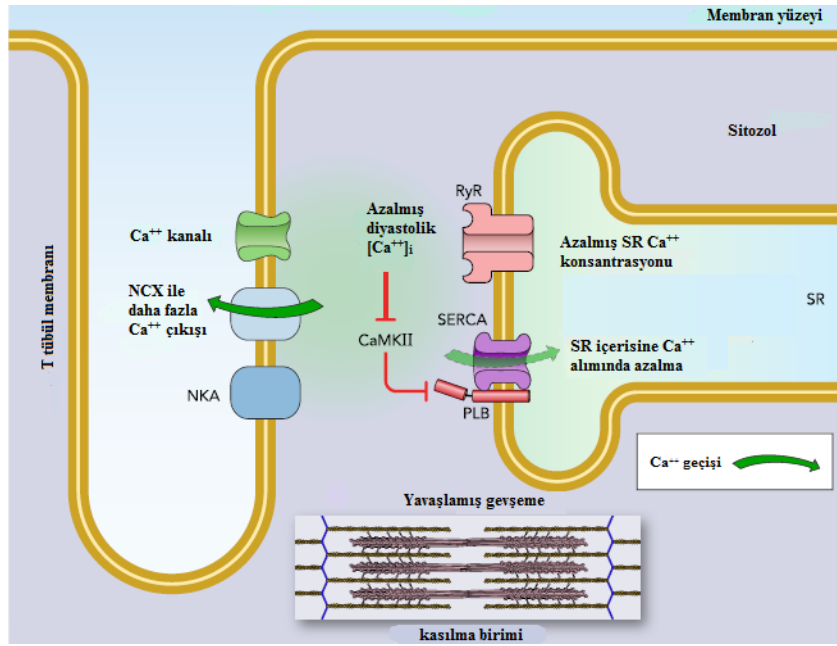

şekil 5. Diyastoldeki miyositlerde intraselüler Ca^{++} konsantrasyonunun $\text{Na}^+-\text{Ca}^{++}$ değiştiricisi, membran potansiyeli ve Na^+ konsantrasyonu tarafından kontrolü².

$V_{\text{NCX}}^{\text{max}}$, maksimum $\text{Na}^+-\text{Ca}^{++}$ değiştiricisi aktivitesi; V_m , membran potansiyeli; $[\text{Na}^+]_i$, intraselüler Na^+ konsantrasyonu; $[\text{Ca}^{++}]_i$, intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu.

Miyositlerin, yüksek frekansta uyarılması intraselüler Na^+ değerlerini artmaktadır. Yeterli zaman olmadığından dolayı, Na^+-K^+ ATPaz ile Na^+ çıkışı sağlanamamaktadır. İnterselüler Na^+ konsantrasyonun artışı $\text{Na}^+-\text{Ca}^{++}$ değiştiricisinin aktivitesini azaltmakta ve buna bağlı olarak Ca^{++} konsantrasyonu artmaktadır. Bu durumda Ca^{++} un sarkoplazmik retikulum tarafından uzaklaştırılması gerekmektedir. Sarkoplazmik retikulumda Ca^{++} iğeriğinin artmasına bağlı olarak rıyanodin reseptörlerinden sızan Ca^{++} miktarı da artmaktadır. Rıyanodin reseptörlerindeki Ca^{++} sızıntısı, $\text{Na}^+-\text{Ca}^{++}$ değiştiricisi aracılı Ca^{++} 'un uzaklaştırılmasından daha hızlı geręekleřtięinden, diyastol fazında intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu artmaktadır.

Bu durum, miyosit uzunluğundaki kısalma ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca, diyastolik fazda Ca^{++} konsantrasyonunun artışı CaMKII'yi aktive etmektedir. CaMKII tarafından fosfolambanın fosforilasyonu ile SERCA 2a aktivasyonu artmakta ve intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu azaltılmaya çalışılmaktadır. Böylece kalp hızının arttığı durumlarda SERCA 2a gevşemeyi artırıcı etki göstermektedir. Sarkoplazmik retikulum tarafından Ca^{++} 'un alınımı ve hücre membranı tarafından Ca^{++} 'un uzaklaştırılması intraselüler Na^+ ve Ca^{++} konsantrasyonlarındaki değişimlere bağlıdır ve kalp döngüsü boyunca oldukça değişkendir.

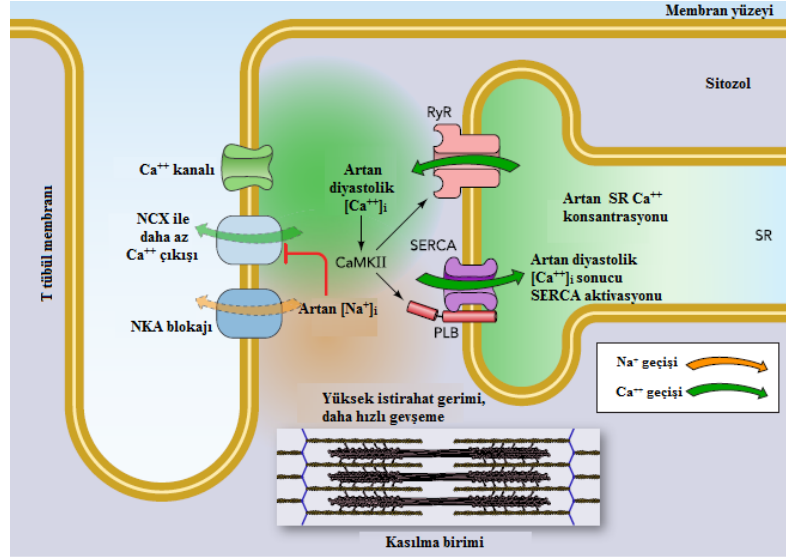

Şekil 6. Na^+ - Ca^{++} değiştiricisi tarafından daha fazla Ca^{++} 'un hücreden uzaklaştırılması ve buna bağlı olarak SERCA 2a aktivitesinin inhibisyonu².

SERCA, sarkoplazmik Ca^{++} ATPaz; RyR, ryanodin reseptörü; NCX, Na^+ - Ca^{++} değiştiricisi; NKA, Na^+ - K^+ ATPaz; PLB, fosfolamban inhibitörü; CaMKII, Ca^{++} /kalmodulin'e bağımlı proteinkinaz II.

Na^+ homeostazisinin Ca^{++} homeostazisine olan etkisini incelemede, dijitaler gibi kardiyak glikozidlerin kullanımı oldukça iyi bir örnektir. Dijitaler Na^+ - K^+ ATPaz üzerinde inhibe edici etki göstermektedirler. Na^+ - K^+ ATPaz'ın blokajı dolaylı olarak, Na^+ - Ca^{++} değiştiricisinin

aktivasyonunu etkilemekte ve sitoplazmadan Ca^{++} 'un uzaklaştırılmasında SERCA 2a'nın üstünlüğü artmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Na^+-Ca^{++} değiştiricisinin aktivitesindeki azalmanın sonucu olarak SERCA 2a aktivitesindeki artıř².

[Na^+]_i, intraselüler Na^+ konsantrasyonu; [Ca^{++}]_i, intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu SERCA, sarkoendoplazmik Ca^{++} ATPaz; RyR, ryanodin reseptörü; NCX, Na^+-Ca^{++} değiştiricisi; NKA, Na^+-K^+ ATPaz; PLB, fosfolamban inhibitörü; CaMKII, Ca^{++} /kalmodulin'e bağımlı proteinkinaz II.

Kalp atım sayısının arttığı durumlarda SERCA 2a aktivitesinde meydana gelebilecek bir azalma ile diyastol fazında intraselüler Ca^{++} konsantrasyonu artacaktır. SERCA 2a inaktif olduğundan dolayı SERCA 2a ile Na^+-Ca^{++} değiştiricisi arasındaki yarışma azalmış olacak ve hücrelerden net Ca^{++} uzaklaştırılması Na^+-Ca^{++} değiştiricisi tarafından gerçekleştirilecektir. Bu durum sarkoplazmik retikulumdaki Ca^{++} içeriğinde azalmaya yol açacaktır. Yapılan bazı çalışmalarda, gen delesyonu ile SERCA 2a gen ifadesi olmayan farelerden izole edilen miyositlerdeki sarkoplazmik retikulum Ca^{++} içeriğinin azalmış olduğu gösterilmiştir. Ancak ilginç bir şekilde azalmış sarkoplazmik retikulum içeriğine rağmen sarkoplazmik retikulumdan Ca^{++} sızmasının devam ettiği de bildirilmektedir. Bu durumun diyastol fazındaki yükselmiş Ca^{++} konsantrasyonunun direk olarak ryanodin reseptörlerini etkilemesi veya CaMKII

aktivasyonu ile reseptörlerin duyarlı hale gelmesinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Gen delesyonuna bağlı sarkoplazmik retikulumdaki SERCA 2a değerlerindeki azalmayı takiben, Na^+ - Ca^{++} değiştiricisi miktarında artış olduğu bazı çalışmalarda bildirilmiřtir². Başka bir çalışmada 4 hafta sonra SERCA 2a aktivitesindeki %67'lik azalmanın sonucu olarak Na^+ - Ca^{++} değiştiricisi ile Ca^{++} 'un sitoplazmadan uzaklaştırılmasının 2,5 kat arttığı gösterilmiştir. Dinlenim durumundaki Ca^{++} konsantrasyonunun devamlılığını sağlamak amacıyla bu durum zorunludur².

Sonuç

Kardiyak miyositlerde kasılma ve gevşeme süresince Ca^{++} homeostazisi ağırlıklı olarak sarkoplazmik retikulum ve hücre membranı üzerinde yer alan iyon kanal proteinleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kardiyovasküler hastalıklarda ve farmakolojik ajanlarla sistolik ve diyastolik hücre içi Ca^{++} konsantrasyonunda değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bu, durum kalbin kasılmasında ve gevşemesinde önemli değişikliklere neden olmaktadır.

Kalp döngüsünün diyastolik fazı, Ca^{++} akışının dinamik olduğu oldukça önemli bir safhadır. Diyastolik fonksiyon, Ca^{++} 'un sitoplazmadan uzaklaştırılma miktarı ve hızına bağlıdır. Bu durum kardiyomiyositlerin yeniden uzama hızını ve büyüklüğünü etkilemektedir. Kalsiyum konsantrasyonunun diyastol fazındaki değerleri ve sitoplazmadan uzaklaştırılma hızı gibi parametrelerin herhangi birindeki değişme kalp yetmezliği gibi ciddi hastalıklara sebep olabilmektedir. Diyastol fazında Ca^{++} homeostazisinin altında yatan mekanizmalar günümüz şartlarında tam olarak belirlenememiştir. Ancak Ca^{++} 'un sitoplazmadan uzaklaştırılmasını düzenleyen SERCA 2a - ryanodin reseptörleri ve Na^+ - Ca^{++} değiştiricisi ile Na^+ - K^+ ATPaz olduğundan bu iki büyük sistemin fonksiyonlarının tam olarak anlaşılabilmesi bu açıdan oldukça önemli olmaktadır.

İleride yapılacak olan çalışmalarda bu sistemlerin çalışma mekanizmalarının araştırılması ve doğru verilerin elde edilmesi pek çok kalp hastalılığının teşhisinde ve tedavi sürecinde önemli olacaktır². Yapılan yeni araştırmalar ve incelemeler, Ca^{++} homeostazisinin moleküler ve biyolojik yapısının anlaşılmasını kolaylaştırmanın yanında, Ca^{++} taşıma sistemlerin düzenlenmesini araştırmak için kullanılacak olan yeni ekipmanların üretilmesine yardımcı olacaktır¹.

Kaynaklar

1. Barry WH, Bridge JH. Intracellular calcium homeostasis in cardiac myocytes. *Circulation*. 1993;87:1806-15.
2. Louch EW, Stokke MK, Sjaastad I, Christensen G, Sejersted OM. No rest for the weary: diastolic calcium homeostasis in the normal and failing myocardium. *Physiology*. 2012;27:308-23.
3. Bootman MD, Higazi DR, Coombes S, Roderick HL. Calcium signalling during excitation-contraction coupling in mammalian atrial myocytes. *J Cell Sci*. 2006;119:3915-25.
4. Vardar SA, Kaymak K, Altun A. Kalp kasının kasılmasında kalsiyum ve sarkoplazmik retikulumun rolü. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri*. 2002;22:630-4.
5. Brette F, Orchard C. Resurgence of cardiac T-tubule research. *Physiology*. 2007;22:167-73.
6. Treinys R, Jurevičius J. L-type Ca^{2+} channels in the heart: structure and regulation. *Medicina (Kaunas)*. 2008;44:191-9.
7. Fabiato A. Calcium induced release of calcium from the cardiac sarcoplasmic reticulum. *Am J Physiol*. 1983;245:C1-C14.
8. Greenstein JL, Foteinou PT, Hashambhoy-Ramsay YL, Winslow RL. Modeling CaMKII-mediated regulation of L type Ca^{2+} channels and ryanodine receptors in the heart. *Front Pharmacol*. 2014;5:60.
9. Niggli E, Ullrich ND, Gutierrez D, Kyrychenko S, Poláková E, Shirokova N. Posttranslational modifications of cardiac ryanodine receptors. *Biochim Biophys Acta*. 2013;1833:866-75.
10. Maier LS, Bers DM. Role of Ca^{2+} /calmodulin-dependent protein kinase (CaMK) in excitation-contraction coupling in the heart. *Cardiovasc Res*. 2007;73:631-40.
11. Zhang T, Brown JH. Role of Ca^{2+} /calmodulin-dependent protein kinase II in cardiac hypertrophy and heart failure. *Cardiovasc Res*. 2004;63:476-86.
12. Hudmon A, Schulman H, Kim J, Maltez JM, Tsien RW, Pitt GS. CaMKII tethers to L-type Ca^{2+} channels, establishing a local and dedicated integrator of Ca^{2+} signals for facilitation. *J Cell Biol*. 2005;171:537-47.
13. Frank KF, Erdmann E, Schwinger RHG. Sarcoplasmic reticulum Ca^{2+} -ATPase modulates cardiac contraction and relaxation. *Cardiovasc Res*. 2003;57:20-7.
14. Movsesian MA, Nishikawa M, Adelstein RS. Phosphorylation of phospholamban by calcium-activated, phospholipid-dependent protein kinase, stimulation of cardiac sarcoplasmic reticulum calcium uptake. *Biol Chem*. 1984;259:8029-32.
15. Chu G, Lester JW, Young KB, Luo W, Zhai J, Kranias EG. A single site (Ser16) phosphorylation in phospholamban is sufficient in mediating its maximal cardiac responses to beta -agonists. *J Biol Chem*. 2000;275:38938-43.

16. Kadambi VJ, Ponniah S, Harrer JM, Hoit BD, Dorn GW 2nd, Walsh RA, Kranias EG. Cardiac-specific overexpression of phospholamban alters calcium kinetics and resultant cardiomyocyte mechanics in transgenic mice. *J Clin Invest.* 1996;97:533-9.

Correspondence Address / Yazışma Adresi

Zehra Gül Koçaklı
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıbbi Fizyoloji Anabilim Dalı,
Adana, Turkey
e-mail: zkocakli34@gmail.com

Geliş tarihi/ Received: 10.05.2016**Kabul tarihi/Accepted:** 28.07.2016